

FUQAROLIK JAMIYATI SHAKLLANISHINING IJTIMOYIY-SIYOSIY ASOSLARI

Mirzayeva Farangiz Shukurjon qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Ijtimoiy-gumanitar fanlar fakulteti sotsiologiya yo'nalishi 3-bosqich talabasi

+998943542502

Annotatsiya. Ushbu maqolada fuqarolik jamiyati shakllanishining ijtimoiy-siyosiy asoslari tahlil qilinadi. Fuqarolik jamiyati — bu davlatdan mustaqil ravishda faoliyat yurituvchi ijtimoiy institutlar, nodavlat tashkilotlar va fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish tizimi majmuasidir. Maqolada fuqarolik jamiyatining shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida demokratik islohotlar, huquqiy davlat tamoyillarining rivojlanishi, fuqarolik ongining yuksalishi hamda ijtimoiy faollikning oshishi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, fuqarolik jamiyatining shakllanishida ijtimoiy institutlar, siyosiy partiyalar, ommaviy axborot vositalari va nodavlat notijorat tashkilotlarining o'rni alohida tahlil etiladi. Maqolada fuqarolik jamiyati va davlat o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, ularning hamkorlik va muvozanat tamoyillari asosida rivojlanishi ham yoritilgan.

Tadqiqot yakunida fuqarolik jamiyatining rivojlanishi demokratik jamiyat barqarorligi va ijtimoiy-siyosiy taraqqiyotning muhim sharti ekanligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Fuqarolik jamiyati, ijtimoiy-siyosiy asoslar, demokratiya, huquqiy davlat, fuqarolik ong, ijtimoiy institutlar, nodavlat notijorat tashkilotlar, siyosiy partiyalar, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy faollik, davlat va jamiyat munosabatlari.

Kirish. Fuqarolik jamiyati zamonaviy demokratik taraqqiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u davlat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni

muvozanatlashtiruvchi tizim sifatida qaraladi. Fuqarolik jamiyati fuqarolarning erkinligi, huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularning ijtimoiy-siyosiy hayotdagi faolligini oshirishga xizmat qiladi.¹

Fuqarolik jamiyatining shakllanishi bevosita demokratik islohotlar, huquqiy davlat tamoyillarining rivojlanishi hamda jamiyatda fuqarolik ongining yuksalishi bilan bog‘liqdir. Bu jarayonda nodavlat notijorat tashkilotlar, siyosiy partiyalar, ommaviy axborot vositalari va boshqa ijtimoiy institutlar muhim rol o‘ynaydi.²

Shuningdek, fuqarolik jamiyati davlat hokimiyatining haddan tashqari markazlashuvini cheklash, jamiyatda ochiqlik va shaffoflikni ta‘minlash hamda fuqarolarning qaror qabul qilish jarayonlaridagi ishtirokini kengaytirishga xizmat qiladi.³

Ushbu maqolada fuqarolik jamiyati shakllanishining ijtimoiy-siyosiy asoslari, uning rivojlanish omillari hamda zamonaviy jamiyatdagi o‘rni tahlil qilinadi.

Metod va materiallar. Ushbu maqolani tayyorlashda fuqarolik jamiyati shakllanishining ijtimoiy-siyosiy asoslarini ilmiy jihatdan tahlil qilish maqsad qilingan. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik yondashuvlarga asoslangan bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi.

Asosiy metod sifatida **tizimli tahlil metodi** qo‘llanildi. Bu metod fuqarolik jamiyatini davlat, jamiyat va shaxs o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liq tizim sifatida o‘rganishga imkon berdi.⁴ Shuningdek, **qiyosiy tahlil metodi** orqali turli mamlakatlarda fuqarolik jamiyatining shakllanish tajribalari solishtirildi va ularning umumiy hamda farqli jihatlari aniqlandi.

¹ Almond G., Verba S. *The Civic Culture*. Princeton University Press, 1963.

² Habermas J. *The Structural Transformation of the Public Sphere*. 1989.

³ Putnam R. *Making Democracy Work*. Princeton University Press, 1993.

⁴ Babbie E. *The Practice of Social Research*. Cengage Learning, 2020.

Tarixiy yondashuv metodi fuqarolik jamiyati g‘oyasining shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini o‘rganishda qo‘llanildi. Bu orqali qadimgi davrdan tortib zamonaviy demokratik jamiyatlargacha bo‘lgan jarayonlar tahlil qilindi.⁵

Bundan tashqari, **sotsiologik tahlil metodi** yordamida jamiyatdagi fuqarolik faolligi, ijtimoiy institutlarning roli va fuqarolar ishtiroki darajasi o‘rganildi.

Tadqiqotda foydalanilgan materiallar quyidagilardan iborat: ilmiy monografiyalar, darsliklar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari hamda internet manbalari. Xususan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon banki va boshqa xalqaro tashkilotlarning ma’lumotlari tahlil qilindi.⁶ Shuningdek, J. Habermas, R. Putnam va G. Almond kabi olimlarning ilmiy ishlari asosiy nazariy manba sifatida ishlatildi.

Nazariy tahlil. Fuqarolik jamiyati shakllanishining ijtimoiy-siyosiy asoslari turli nazariy yondashuvlar doirasida o‘rganiladi. Ushbu yondashuvlar fuqarolik jamiyatining mohiyati, uning davlat bilan munosabati hamda jamiyatdagi o‘rnini turlicha talqin qiladi.

Birinchidan, **liberal nazariya** fuqarolik jamiyatini shaxs erkinligi, xususiy mulk daxlsizligi va ijtimoiy faollik asosida shakllanadigan tizim sifatida ko‘radi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, fuqarolar o‘z manfaatlarini mustaqil ravishda amalga oshirishi va davlat aralashuvini cheklash muhim hisoblanadi.

Ikkinchidan, **kommunitar yondashuv** fuqarolik jamiyatini faqat individual erkinlik emas, balki jamoaviy qadriyatlar va ijtimoiy birdamlik asosida rivojlanadigan tizim sifatida talqin etadi. Bu yondashuvda jamiyatdagi ijtimoiy mas’uliyat va hamkorlik muhim o‘rin tutadi.

Uchinchidan, **sotsiologik nazariya** fuqarolik jamiyatini ijtimoiy institutlar, nodavlat tashkilotlar va ijtimoiy guruhlar o‘zaro ta’siri natijasi sifatida ko‘radi. Bu yondashuvda Jurgen Habermas tomonidan ilgari surilgan “jamoatchilik sohasi” konsepsiyasi muhim o‘rin egallaydi.

⁵ Almond G., Verba S. *The Civic Culture*. Princeton University Press, 1963.

⁶ United Nations (UN). *Governance and Civil Society Reports*, 2023.

Shuningdek, Robert Putnamning ijtimoiy kapital nazariyasiga ko‘ra, fuqarolik jamiyatining rivojlanishi ishonch, hamkorlik va ijtimoiy tarmoqlar darajasiga bog‘liqdir.

Umuman olganda, nazariy yondashuvlar fuqarolik jamiyati davlatdan mustaqil, lekin u bilan o‘zaro hamkorlikda rivojlanadigan murakkab ijtimoiy tizim ekanligini ko‘rsatadi.

Xulosa. Fuqarolik jamiyati shakllanishi zamonaviy demokratik taraqqiyotning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. U jamiyatda davlat va fuqarolar o‘rtasidagi munosabatlarni muvozanatlashtirib, ijtimoiy barqarorlik va siyosiy faollikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, fuqarolik jamiyatining rivojlanishi bir qator ijtimoiy-siyosiy omillarga, jumladan demokratik islohotlar, huquqiy davlat tamoyillarining mustahkamlanishi, fuqarolik ongining oshishi va ijtimoiy institutlar faoliyatiga bevosita bog‘liqdir.

Shuningdek, fuqarolik jamiyatining shakllanishida nodavlat notijorat tashkilotlar, siyosiy partiyalar va ommaviy axborot vositalari muhim o‘rin egallaydi. Ular jamiyatda ochiqlik, shaffoflik va fuqarolar ishtirokini kengaytirishga xizmat qiladi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti kabi xalqaro tashkilotlar esa fuqarolik jamiyati rivojlanishiga global darajada ko‘maklashadi.

Xulosa qilib aytganda, fuqarolik jamiyati demokratik jamiyatning ajralmas qismi bo‘lib, uning barqaror rivojlanishi ijtimoiy-siyosiy tizimning ochiqligi va fuqarolar faolligiga bog‘liqdir. Shu bois fuqarolik jamiyatini rivojlantirish har qanday davlatning strategik ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Almond G., Verba S. *The Civic Culture*. Princeton University Press, 1963.
2. Habermas J. *The Structural Transformation of the Public Sphere*. MIT Press, 1989.

3. Putnam R. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, 2000.
4. Locke J. *Two Treatises of Government*. 1689.
5. Etzioni A. *The Spirit of Community*. Crown Publishers, 1993.
6. United Nations (UN). *Governance and Civil Society Reports*. 2023–2024.
7. World Bank. *Civil Society and Development Report*. 2023.
8. UNESCO. *Social and Civic Participation Studies*. 2022.
9. Giddens A. *Sociology*. Polity Press, 2020.
10. □ O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari va fuqarolik jamiyati rivojlanishiga oid me’yoriy hujjatlar.